

PEREPELITSA M. M., ZHURAVLIOV V. Y. INTERACTION OF SYSTEMS OF INFORMATION AND ANALYTICAL PROVISION WITHIN OPERATIVE AND SEARCH ACTIVITY OF INTERNAL AFFAIRS AGENCIES OF UKRAINE

Urgent issues of the theory and practice of interaction of systems of information and analytical provision within operative and search activity of internal affairs agencies of Ukraine.

It is noted that at the modern stage crime combating should be conducted on the complex basis with the use as criminal and procedural, forensic as operative and search measures. Successful development of the operative and search activity's theory destroyed to a large extent existed for a long period of time the stereotype approach of forensic science to the essence of operative and search activity as an assisting activity directed only on the provision of crime investigation process. Increasing importance of the theory and practice of operative and search activity is admitted to the successful fulfillment of tasks on keeping public order in the society.

The problem of functioning of the systems of information and analytical provision within operative and search activity of internal affairs agencies comes forward in this scope.

Information and analytical provisions of operative and search activity of internal affairs agencies (in the scope of its understanding as independent, but still closely interconnected systems) have different content. So the result of information provision of operative and search activity is providing systematized and formalized data in a certain way to the user and the result of analytical provision is always new knowledge about the object of study.

Interaction of the systems of information and analytical provision within operative and search activity is apparent in the fact that the arrays of operative and significant information. Their formation is realized in the frames of the first system, is the base for conducting research work in the frames of the second system: for revealing patterns, establishing of their quantitative expression, developing based forecasts and making suggestions on their basis, which may influence the efficiency of conducted operative and search activity.

Conclusions made by the results of this work are assumed to use for solving a range of urgent problems of the theory and practice of operative and search activity.

Keywords: *operative and search activity, information provision, analytical provision, information arrays, operative and search measures.*

УДК 343.985

Т. І. САВЧУК,

кандидат юридичних наук,

старший викладач кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії

факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства

Харківського національного університету внутрішніх справ

**ВИЯВЛЕННЯ ОЗНАК ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ
У ПРОЦЕСІ ДОСУДОВОГО СЛІДСТВА**

Розкрито актуальність проблеми виявлення економічних злочинів під час досудового слідства. Визначено, що доказування складається з двох видів діяльності: практичної діяльності слідчого зі встановлення обставин вчинення злочину та пізнавальної (теоретичної), під час якої аналізуються, оцінюються отримані в ході практичної діяльності дані та приймається відповідне рішення. Висвітлено основні способи виявлення економічних злочинів у процесі досудового слідства, до яких віднесено: 1) виявлення нових злочинів під час проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та процесуальних дій; 2) виявлення нових злочинів під час аналізу та оцінки даних по кримінального провадження.

Ключові слова: *виявлення злочинів, досудове слідство, економічні злочини, слідчі (розшукові) дії.*

Для економічних злочинів характерне вчинення комплексу взаємопов'язаних злочинних дій, кожна з яких може містити ознаки закінченого злочину, спрямованого на досягнення основної мети. Тож у процесі досудового слідства може виявитись цілий ланцюг злочинних дій, які були необхідними умовами вчинення

основного злочину або способами його приховання тощо. Досить часто ознаки таких злочинів виявляються саме слідчими у процесі досудового слідства. Так, слідчим можуть бути виявлені дані, які свідчать: 1) про новий епізод злочинної діяльності підозрюваного; 2) про злочин, учинений іншою особою, співучасником;

3) про інші злочини, за допомогою яких, можливо, відбувалась підготовка або приховання основного злочину.

Окремі аспекти виявлення злочинів у процесі досудового слідства були предметом дослідження В. Н. Григор'єва, В. І. Зажицького, В. С. Зеленецького, В. С. Ігнатко та ін. Однак проблеми виявлення саме економічних злочинів під час досудового слідства залишилися поза увагою і тому потребують вирішення. Отже, **метою** цієї статті є виокремлення особливостей та визначення способів і засобів виявлення економічних злочинів під час досудового слідства.

Діяльність слідчого з розслідування злочинів носить пізнавальний характер. Цей пізнавальний аспект виявляється в доказуванні з кримінального провадження. Так, Р. Ю. Савонюк визначає доказування в досудовому слідстві як регламентовану кримінально-процесуальним законом пізнавально-практичну діяльність слідчого за участю інших суб'єктів кримінального процесу зі збирання (закріплення), дослідження (перевірки), оцінки доказів з метою встановлення об'єктивної істини в кримінальній справі [1, с. 7]. Тобто доказування складається з двох видів діяльності: практичної діяльності слідчого зі встановлення обставин вчинення злочину та пізнавальної (теоретичної), під час якої аналізуються, оцінюються отримані в ході практичної діяльності дані та приймається відповідне рішення. Тому в процесі доказування обставин кримінального провадження слідчим можуть бути виявлені дані, що містять ознаки інших злочинів. Зважаючи на двоякий характер доказування, виявлення ознак нових злочинів здійснюється двома способами: 1) під час проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та процесуальних дій; 2) під час аналізу та оцінки даних з кримінального провадження.

Виявлення ознак нових злочинів під час проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та процесуальних дій – це практична діяльність слідчого, яка здійснюється в ході слідчої чи іншої процесуальної дії поряд зі збиранням та перевіркою доказів з кримінального провадження. А виявлення ознак нових злочинів під час аналізу та оцінки даних з кримінального провадження – це розумова діяльність слідчого, спрямована на дослідження різного роду інформації: отриманої під час слідчих та процесуальних дій; наданої оперативно-розшуковими підрозділами та будь-якої іншої.

Так, у процесі досудового слідства, з метою встановлення істини слідчим проводиться ряд процесуальних та слідчих дій. Метою проведення слідчих дій є отримання доказової інформації з кримінального провадження. Однак поряд із цією інформацією може бути виявлена інформація, що свідчить про ознаки вчинення нового злочину. Або ті самі дані, які є доказами у кримінальному провадженні, містять ознаки іншого злочину.

Перелік слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та процесуальних дій регламентований кримінальним процесуальним законодавством. Враховуючи характерні особливості економічних злочинів, можна констатувати, що найчастіше дані, які містять ознаки вчинення нового злочину, отримують під час проведення допитів, обшуків, вилучення та оглядів документів.

Кримінальне процесуальне законодавство передбачає допит підозрюваного, свідка, потерпілого, експерта та обвинуваченого.

Показання підозрюваного у вчиненні економічного злочину є найбільш інформативними і мають вагомє значення у виявленні нових злочинів. Адже, зважаючи на механізм учинення економічних злочинів, ніхто не знає краще за осіб, які їх учинили, як відбувалась підготовка до злочину, яким способом він був вчинений та які заходи здійснювались для його приховання. Тому, як вказує А. Ф. Волобуєв, одержання правдивих і повних показань від підозрюваного (обвинуваченого) залежить від переконання цієї особи в необхідності (і вигідності для неї) розкаяння у вчиненні злочину, дачі правдивих свідчень і добровільного відшкодування заподіяних матеріальних збитків, що враховується судом під час винесення вироку. Зважаючи на таку особливість економічних злочинів, як вчинення їх переважно організованими злочинними групами, автор рекомендує в першу чергу допитувати співучасників, які відіграли другорядну роль, були втягнуті у злочинну групу (наприклад шляхом шантажу, обману) або знаходяться в неприязних відносинах з іншими членами ОЗГ, оскільки організатори злочину на допитах схильні заперечувати свою вину, давати неправдиві показання, наводячи різноманітні пояснення своїх неправомірних дій [2, с. 190–191].

Допити свідків є ефективними інструментами отримання доказів і, крім цього, отримання інформації про ознаки невідомих злочинів. Але, як зазначає О. С. Задорожний, у процесі допиту свідків за вказаними кримінальними справами

слідчому необхідно враховувати можливість участі свідка у здійсненні фінансово-господарських операцій та його зацікавленості у наданні показань [3, с. 253].

Аналіз матеріалів кримінальних проваджень дає можливість виокремити кілька категорій свідків із кримінальних проваджень про економічні злочини: 1) службові особи та рядові працівники підприємства, що було використане для вчинення злочину; 2) службові особи контролюючих органів; 3) службові особи та рядові працівники підприємства, що потерпіло від злочину; 4) співробітники підприємств, які мали взаємовідносини з підприємством, що використане для вчинення злочину; 5) співробітники банківських установ, у яких здійснювалось розрахункове обслуговування; б) інші особи, які можуть повідомити інформацію про вчинений злочин та особу підозрюваного (обвинуваченого).

Під час допиту слідчий аналізує показання допитуваних та співставляє їх з уже наявними доказами, тим самим визначає місце отриманих даних у сукупності інших. Слід зазначити, що найпозитивніші результати у виявленні даних про ознаки вчинення інших злочинів буде мати допит, у проведенні якого брав участь спеціаліст-економіст. Так, спеціаліст допоможе точніше зрозуміти допитуваного, який використовує спеціальну термінологію; роз'яснить слідчому порядок проведення та відображення фінансово-господарських операцій; допоможе сформулювати питання допитуваному, а також сам може ставити питання і викрити неправдиві свідчення допитуваного; допоможе встановити механізм учинення злочину та, по можливості, осіб, причетних до злочину, тощо.

Обшук на досудовому слідстві з економічних злочинів має вагомe значення у виявленні нових злочинів. Своєчасне проведення вказаної слідчої (розшукової) дії позбавляє злочинців можливості приховати або знищити документи, що мають значення для провадження про економічні злочини. Обшук визнається першочерговою слідчою (розшуковою) дією і зазвичай проводиться в офісах підприємства, за місцем проживання керівника підприємства, бухгалтера, на дачах, у гаражах, автомобілях підозрюваних осіб. Поряд з офіційними документами під час обшуку вилучаються документи неофіційного обліку (записні книжки, щоденники, чорнові записи тощо), заготовки підроблених документів, штампи, печатки, а також засоби оргтехніки, які використовуються для виготовлення підроблених документів [4, с. 106].

Вилучення документів у цій категорії кримінальних проваджень зазвичай проводиться у приміщеннях підприємства, яке використане для вчинення злочину (бухгалтеріях, приміщеннях керівників, архівах, складах); банківських установах; реєстраційних установах; приміщеннях підприємств-партнерів та інших установах залежно від обставин кримінальної справи.

Аналіз слідчої практики дозволяє виділити документи, які найчастіше вилучаються. Це, перш за все, установчі документи, ліцензії та патенти, різного роду договори, бухгалтерські та банківські документи, документи, що подаються до податкових органів, накази, розпорядження, ділова переписка, касові, транспортні та складські документи тощо.

Для правильного визначення переліку документів, що підлягають вилученню, та установ, де вони можуть знаходитися, слідчому, крім ознайомлення зі спеціальною літературою, доцільно використовувати допомогу спеціаліста. Найбільшими проблемами, які виникають під час роботи з документами у справах про економічні злочини, практичні працівники називають такі: складнощі у правильному визначенні кола фінансово-господарських документів, які підтверджують факти злочинних порушень; складнощі у правильному розумінні положень нормативних актів, якими встановлюється порядок ведення фінансово-господарської документації; складнощі у встановленні місцезнаходження документів.

Огляд вилучених документів є однією з першочергових слідчих (розшукових) дій. Кримінальним процесуальним кодексом України визначено, що метою огляду є: виявлення слідів злочину та інших речових доказів, з'ясування обставин злочину та інших обставин, що мають значення для справи. В. П. Корж рекомендує під час огляду документів звертати увагу на такі ознаки: неузгодженість записів, операцій, системи взаємопов'язаних техніко-економічних показників; невідповідність документів установленим вимогам; підписання документів не уповноваженими на це особами; неспівпадання реквізитів і тексту в різних екземплярах документів; необґрунтоване відкриття розрахункового рахунка господарюючому суб'єкту, який згодом отримав кредит; укладення договорів між кредитором та контрагентом, які неможливо виконати; явні ознаки матеріальних підробок, а також ознаки підробки в електронних документах [5, с. 296].

Результати, отримані під час проведення слідчого огляду документів, можуть бути

використані для формування і перевірки версій, планування та проведення окремих слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій або документального дослідження діяльності підприємства. Наприклад, безпосередній огляд бухгалтерських документів дозволяє: встановити осіб, які причетні до оформлення, підписання документів та виконання зазначених у документах фінансово-господарських операцій; встановити зміст фінансово-господарських операцій; визначити перелік документів, за допомогою яких можлива перевірка фактичного виконання фінансово-господарських операцій; визначити перелік документів, які підлягають вилученню; визначити перелік суб'єктів підприємництва, з якими необхідно провести зустрічні звірки; визначити необхідні для проведення експертні дослідження документів (почерку, підпису, автора та виконавця) [6, с. 163].

Велике значення у виявленні злочинів під час досудового слідства відіграє вивчення та оцінка слідчим такого документа, як акт ревізії чи перевірки. М. Г. Щербаковський та А. А. Кравченко зазначають, що акт ревізії (перевірки) оцінюється слідчим з точки зору вказівки в ньому конкретних фактів порушення фінансово-господарської діяльності підприємства та діяльності конкретних посадових осіб; обґрунтованості виявлених порушень із посиланням на первинні та звітні обліково-бухгалтерські документи [7, с. 52]. Аналізуючи акт ревізії (перевірки), слідчий може виявити нові злочинні порушення в діяльності підприємства, виявити злочинні зв'язки підприємства, що перевіряється, з іншими суб'єктами підприємницької діяльності та дійти висновку про необхідність проведення зустрічних ревізій на інших підприємствах.

У провадженнях про економічні злочини слід звернути особливу увагу на вивчення документів неофіційного обліку. Неофіційний облік, тобто не передбачений нормативними актами облік фінансово-господарських операцій, як правило, ведеться матеріально відповідальними особами за власною ініціативою для самоконтролю. Як документи неофіційного обліку найчастіше фігурують записні книжки, щоденники, зошити, календарі, книги або ж окремі листи. В документах неофіційного обліку можуть міститись відомості про угоди та операції, які не були відображені в офіційних документах. За допомогою таких документів можна повністю прослідкувати фінансово-господарську діяльність підприємства навіть у

тому випадку, якщо бухгалтерський облік на ньому не ведеться або бухгалтерські документи втрачені [8, с. 624]. В окремих випадках лише на основі таких неофіційних документів можна встановити обставини тієї чи іншої фінансово-господарської операції. Вони дозволяють співставити дані неофіційного обліку з даними бухгалтерського, і розходження показників може вказувати на наявність ознак злочинів.

Зважаючи на ту особливість економічних злочинів, що більша частина їх слідів відображається в документах, то у процесі розслідування слідчому доводиться аналізувати і використовувати різного роду інформацію, яка міститься в цих документах. Так, дослідження документів дозволяє слідчому зрозуміти спосіб підготовки, можливо, виявити інші злочини, які стали необхідними умовами вчинення основного злочину, встановити сутність фінансово-господарських операцій, які використовувались злочинцями для реалізації злочинного наміру, виявити способи приховування слідів учиненого злочину та інші злочини, які дозволили приховати основний. Тому дослідження документів займає важливе місце у слідчій діяльності по економічних злочинах.

Однак, як вказує В. В. Лисенко, діяльність, що передбачає дослідження документів, відрізняється від слідчого огляду. Перш за все тим, що огляд є регламентованою законом слідчою (розшуковою) дією, в ході якої слідчий зазвичай виконує дії з дослідження документів, але вони спрямовані на вивчення та аналіз реквізитів і змісту одного чи кількох із них. До того ж досліджується інформація, що міститься в окремому документі, без взаємозв'язку з інформацією, яка міститься в масиві інших. А діяльність із дослідження документів являє собою взаємопов'язане вивчення всієї маси наявних документів з метою отримання інформації, яка може бути використана в розслідуванні [9, с. 167].

Аналіз та оцінка даних кримінального провадження теж є діяльністю з дослідження документів. Так, слідчий вивчає кожен окремо та співставляє з іншими наявними доказами. На нашу думку, неможливо виділити якийсь окремий етап у розслідуванні, на якому проводиться саме ця діяльність. Адже аналіз та оцінка даних проводяться слідчим постійно. Наприклад, під час допиту слідчий, сприймаючи інформацію, одразу співставляє її з доказами, які є у справі. Іноді немає можливості проаналізувати одразу отриману інформацію (це може залежати від психологічного стану слідчого), тому це може відбуватися згодом, під час

вивчення отриманих свідчень. Те ж саме відбувається протягом усього провадження.

У процесі аналітичної діяльності, зважаючи на специфічність слідів економічних злочинів, слідчий може задовольнятися власними знаннями у сфері економіки, життєвим досвідом, самостійним вивченням спеціальної літератури, а також використанням допомоги спеціалістів.

Під час аналізу й оцінки даних слідчий може отримати інформацію, яка прямо вказує на ознаки вчинення підозрюваними інших злочинів, та інформацію, яка не може прямо вказувати на такі ознаки, але наводить слідчого на думку про вчинення підозрюваним нового невідомого злочину. І та й інша інформація підлягають ретельній перевірці.

Так, якщо під час розслідування економічних злочинів слідчим отримано дані, що свідчать про виявлення нового епізоду злочинної діяльності, то перевірка такої інформації здійснюється слідчим шляхом. Як зазначає В. С. Зеленецький, у такому випадку кримінальна справа за новим епізодом окремо не порушується, а лише змінюється раніше пред'явлене особі обвинувачення, яке ґрунтується на зібраних у справі доказах. Якщо ж слідчим виявлено дані, що містять ознаки іншого злочину, або встановлено інших осіб, винних у вчиненні злочину, то за цим фактом слід порушити нову кримінальну справу і вирішувати питання про об'єднання її з тією, яка знаходиться у провадженні, або виділити матеріали в окреме провадження, якщо це не вплине негативно на всебічність, повноту та об'єктивність дослідження і вирішення обох справ [10, с. 115–116].

Думки вчених стосовно перевірки даних, що містять ознаки інших злочинів та підстав для порушення нового кримінального провадження, розділились. Перша група науковців вважає, що така перевірка має проводитись із дотриманням норм закону, який забороняє проведення слідчих дій до початку кримінального провадження і передбачає більш спрощені прийоми перевірки таких даних [11, с. 102; 12, с. 340]. Друга група – що у разі безпосереднього виявлення ознак злочину під час розслідування інформація може перевірятися слідчим шляхом (проведення слідчих дій, дачі слідчим доручень та вказівок органам дізнання), а привід та підстави для початку провадження відображені в матеріалах кримінально-

го провадження, які можуть виділятися у самостійне провадження і утворюють вихідний документальний фонд нового кримінального провадження [13, с. 26; 10, с. 68].

Якщо за результатами такої перевірки слідчим прийнято рішення про початок нового кримінального провадження, то постає питання про подальший процес розслідування. Кримінальне процесуальне законодавство передбачає два варіанти: 1) об'єднання нового кримінального провадження з розслідуваним; 2) виділення нового кримінального провадження в окреме провадження.

Стаття 217 КПК України встановлює, що в одному провадженні можуть бути об'єднані матеріали досудових розслідувань щодо кількох осіб, підозрюваних у вчиненні одного кримінального правопорушення, або щодо однієї особи, підозрюваної у вчиненні кількох кримінальних правопорушень, а також матеріали досудових розслідувань, з яких не встановлено підозрюваних, проте є достатні підстави вважати, що кримінальні правопорушення, щодо яких здійснюються ці розслідування, вчинені однією особою (особами) [14]. Це положення особливо актуальне під час проведення розслідування економічних злочинів, адже для них характерно, що перший учинений злочин є способом підготовки до наступного або наступний є способом приховання попереднього.

Враховуючи викладене, можна дійти таких **висновків**. По-перше, зважаючи на механізм учинення економічних злочинів, на стадії початку кримінального провадження неможливо виявити всю систему вчинених злочинів, тому подальше їх виявлення відбувається на стадії досудового розслідування безпосередньо слідчим. По-друге, виявлення даних, що містять ознаки нових злочинів, відбувається у процесі доказування з кримінального провадження. По-третє, способами виявлення ознак нових злочинів є проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та процесуальних дій і, що найголовніше, аналітична робота слідчого за отриманими даними. Тому уявляється, що для полегшення роботи з виявлення ознак економічних злочинів у процесі досудового слідства слідчий повинен володіти хоча б первинними економічними знаннями та використовувати допомогу спеціалістів у сфері економіки.

Список використаних джерел

1. Савонюк Р. Ю. Слідчий як суб'єкт кримінально-процесуального доказування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Савонюк Роман Юхимович. – Київ, 2001. – 21 с.

2. Волобуєв А. Ф. Проблеми методики розслідування розкрадань майна в сфері підприємництва / А. Ф. Волобуєв. – Харків : Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. – 336 с.
3. Задорожний О. С. Отримання доказової інформації під час допиту свідків у справах про ухилення від сплати податків / О. С. Задорожний // Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України. – 2010. – № 1 (48). – С. 247–254.
4. Бертовский Л. В. Выявление и расследование экономических преступлений : [учеб.-практ. изд.] / Л. В. Бертовский, В. А. Образцов. – М. : Экзамен, 2003. – 256 с.
5. Корж В. П. Теоретические основы методики расследования преступлений, совершаемых организованными преступными образованиями в сфере экономической деятельности : [монография] / В. П. Корж. – Харків : Изд-во Нац. ун-та внутр. дел, 2002. – 412 с.
6. Цимбал П. В. Попередження, виявлення, викриття та розслідування податкових злочинів : [монографія] / П. В. Цимбал. – Ірпінь : Нац. ун-т ДПС України, 2009. – 408 с.
7. Щербаковский М. Г. Применение специальных знаний при раскрытии и расследовании преступлений / М. Г. Щербаковский, А. А. Кравченко. – Харків : Ун-т внутр. дел, 1999. – 78 с.
8. Криминалистика : [учебник] / под ред. А. Г. Филиппова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Спарк, 2000. – 687 с.
9. Лысенко В. В. Расследование уклонений от уплаты налогов, совершённых должностными лицами предприятий, организаций, учреждений / В. В. Лысенко. – Харків : Консум, 1997. – 192 с.
10. Зеленецкий В. С. Возбуждение уголовного дела / В. С. Зеленецкий. – Харків : КримАрт, 1998. – 340 с.
11. Зажицький В. І. Правова регламентація діяльності по виявленню ознак злочину / В. І. Зажицький. // Правоведение. – 1992. – № 4. – С. 100–106.
12. Ігнатко В. С. Безпосереднє виявлення ознак злочину як привід до порушення кримінальної справи / В. С. Ігнатко. // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. – 2004. – № 6. – С. 339–344.
13. Григорьев В. Н. Обнаружение признаков преступления органами внутренних дел / В. Н. Григорьев. – Ташкент : Ред.-изд. отд. Ташкент. высш. шк. МВД СССР, 1986. – 86 с.
14. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>. – Редакція від 02.03.2014.

Надійшла до редколегії 16.10.2014

САВЧУК Т. И. ВЫЯВЛЕНИЕ ПРИЗНАКОВ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПРЕСТУПЛЕНИЙ В ПРОЦЕССЕ ДОСУДЕБНОГО СЛЕДСТВИЯ

Раскрыта актуальность проблемы выявления экономических преступлений во время досудебного следствия. Определено, что доказывание состоит из двух видов деятельности: практической деятельности следователя по установлению обстоятельств совершения преступления и познавательной (теоретической), во время которой анализируются, оцениваются полученные в ходе практической деятельности данные и принимается соответствующее решение. Освещены основные способы выявления экономических преступлений в процессе досудебного следствия, к которым отнесены: 1) выявление новых преступлений при проведении следственных (розыскных), негласных следственных (розыскных) и процессуальных действий; 2) выявление новых преступлений во время анализа и оценки данных уголовного производства.

Ключевые слова: *выявление преступлений, досудебное следствие, экономические преступления, следственные (розыскные) действия.*

SAVCHUK T. I. DETECTION OF ECONOMIC CRIMES' FEATURES IN THE PROCESS OF PRETRIAL INVESTIGATION

The author notes that the problems of detecting economic crimes during the pretrial investigation have remained unnoticed by scholars and therefore, they are to be solved. The objective of the paper is the isolation of characteristics and identification of the ways and methods of detecting economic crimes during the pretrial investigation.

Special attention is paid to the fact that the features of such crimes are often found out by investigators during the preliminary investigation. It is emphasized that proof consists of two activities: practical activity of an investigator while detecting the circumstances of the crime commission and cognitive (theoretical), when obtained data during the practical activity is analyzed and evaluated and appropriate decision is made. The basic methods of detecting economic crimes during the preliminary investigation are elucidated. They include: 1) identification of new crimes during the investigation (search), secret investigative (search) and procedural actions; 2) identification of new crimes during the analysis and evaluation of data on criminal proceedings.

Detection of the features of new crimes during the investigative (search), secret investigative (search) and procedural actions is practical activity of an investigator, carried out during the

investigative or other procedural action, along with the collection and verification of evidence within the investigation of criminal proceedings. But detection of the features of new crime during the analysis and evaluation of data on criminal proceedings is the mental activity of an investigator directed on investigation of different information obtained during the investigative actions and proceedings; provided by the operative and search units and any other.

The main investigative actions are singled out. During these actions the data containing elements of a new economic crime commission is set. Such actions include interrogations, searches, seizures and review of documents. The basic positions of detecting economic crimes while conducting these investigative actions are elucidated. It is indicated that to facilitate the detection of economic crimes' features an investigator should have the primary economic knowledge and use the help of specialists in the field of economics.

Keywords: *detection of crimes, pretrial investigation, economic crimes, investigative (search) actions.*

УДК 343.98

Р. Л. СТЕПАНЮК,

доктор юридичних наук, доцент,

начальник кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії

факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства

Харківського національного університету внутрішніх справ

КЛАСИФІКАЦІЯ ОКРЕМИХ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ МЕТОДИК РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ

Здійснено аналіз наукових підходів до класифікації окремих криміналістичних методик розслідування злочинів. Особливу увагу звернуто на диференціацію та класифікацію методико-криміналістичних рекомендацій із розслідування різних видів і груп злочинів. Запропоновано авторське бачення класифікації методик розслідування окремих категорій злочинів.

Ключові слова: *криміналістика, криміналістична методика, досудове розслідування, криміналістична класифікація.*

Окремі криміналістичні методики на сьогодні складають суттєву частку вітчизняного наукового знання. Це є цілком закономірним, оскільки криміналістична методика як четвертий, заключний розділ науки криміналістики певним чином узагальнює, використовує досягнення інших розділів – загальної теорії, криміналістичної техніки і тактики.

Наукові положення криміналістичної методики досить ґрунтовно розроблялися, зокрема, у працях І. О. Возгріна, В. І. Громова, В. А. Журавля, О. Н. Колесніченка, В. Г. Танасевича, В. В. Тіщенко, Б. В. Щура та багатьох інших учених. Проте досі існують розбіжності, перш за все, у визначенні видів (рівнів, класифікації) окремих методик розслідування та їх структури. Це не йде на користь вирішенню завдань щодо формування ефективних науково-обґрунтованих рекомендацій із розслідування різних категорій злочинів. Отже, для розв'язання цієї проблеми вважаємо за мету побудувати таку класифікацію окремих криміналістичних методик, яка б надавала можливість формувати наукові рекомендації відповідно до сучасних потреб слідчої практики.

Відомо, що на сьогодні в науковій літературі досить широко представлене трирівневе трактування методики розслідування як сукупності загальних наукових рекомендацій (розділ науки), системи рекомендацій щодо розслідування певного виду або групи злочинів (окрема методика) та сукупності методів розслідування конкретного злочину.

Особливо суттєве значення для розв'язання практичних завдань із формування методико-криміналістичних рекомендацій має теоретичне питання щодо класифікації методик розслідування певних множин (видів і груп) злочинів. У цьому сенсі, незважаючи на суперечливість різних підходів учених, можна стверджувати, що загально визнаною є необхідність розроблення методик на підставі кримінально-правової класифікації діянь (видові методики) і за певними криміналістичними ознаками суб'єкта, способів злочину, предмета посягання, місця злочину, суб'єктивної сторони діяння тощо. В цілому ж класифікація криміналістичних методик може бути здійснена за різними підставами.

Так, І. О. Возгрін пропонує розрізняти сім класифікаційних груп криміналістичних методик